

кваліфікаційного рівня обслуговуючого основні виробничі фонди персоналу; застосування сучасних ефективних систем матеріального стимулювання робітників та інженерно-технічних працівників; залучення інвестиційних ресурсів вітчизняних і зарубіжних інвесторів для модернізації матеріально-технічної бази підприємств; широке застосування лізингових операцій та інші заходи.

5. Безумовно, велике значення має також законодавча та нормативно-правова база, яка існує в країні і яка повинна діяти в напрямку практичної реалізації окреслених заходів. Підвищення ефективності використання основних фондів у даний час, коли в Україні спостерігається значний занепад виробництва, має велике значення для майбутнього нашої економіки та її сталого розвитку. Досягнення цієї стратегічної мети повинно бути закладено в економічну політику держави на перспективу.

Література

1. www.ukrstat.gov.ua.
2. Маркс К. Твори / К. Маркс, Ф. Енгельс. – Т. 23. – С. 157–187.
3. Мілль Дж. С. Основи политической экономии / Мілль Дж. С. – М., 1980. – Т. 1. – С. 148.
4. Маршалл А. Принципы политической экономии / Маршалл А. – М., 1984. – Т. 3. – С. 234.
5. Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
6. Сьомченков О. А. Оцінка ефективності інвестування в основні фонди / Сьомченков О. А. – Економіка АПК. – 2006. – №9.
7. Черваньов Д. М. Менеджмент інноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України / Д. М. Черваньов, Л. І. Нейкова. – К. : КОО, 2009.
8. Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2000 р. № 304 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
9. Наказ Міністерства фінансів України від 25.11. 2002 р. № 989 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rada.gov.ua

Надійшла 10.04.2011

УДК 336.01

А. В. КРАВЕЦЬ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО МЕХАНІЗМУ АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВ

Розглянуто теоретичні аспекти формування та функціонування фінансово-кредитного механізму акціонерних товариств. Досліджено економічну сутність, структуру та особливості фінансово-кредитного механізму акціонерних товариств порівняно з іншими організаційно-правовими формами господарювання.

Theoretical aspects of formation and functioning of the financially-credit mechanism of joint-stock companies are considered. The economic essence, structure and features of the financially-credit mechanism of joint-stock companies in comparison with other organizational-legal forms of managing is investigated.

Ключові слова: фінансовий механізм, фінансово-кредитний механізм, дивідендна політика.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Процес становлення та проблеми розвитку акціонерних товариств в Україні, механізм функціонування корпоративних фінансів, стратегія управління прибутком та акціонерним капіталом, питання емісійної та дивідендної політики, проведення операцій емітентами та інвесторами з пайовими цінними паперами на фондовому ринку потребують подальшого науково-практичного дослідження фінансово-кредитного механізму діяльності акціонерних товариств, його формування, розвитку та напрямів удосконалення в сучасних умовах трансформації ринкової економіки України.

Закон «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. із подальшими змінами та доповненнями від 02.03.2011 [1-2] надає можливість науковцям та практикам оцінити перші результати щодо його впровадження, визначити основні проблеми та перспективи подальшого вдосконалення нормативно-правової бази та організаційно-економічної структури фінансово-кредитного механізму діяльності акціонерних товариств в Україні.

Теоретичні дослідження таких понять як «фінансовий механізм» та «фінансово-кредитний механізм» отримали досить широкий розвиток в економічній науковій літературі. Проте, єдиної думки серед вітчизняних та західних вчених-економістів щодо визначення економічної сутності, структурної побудови, напрямків впливу фінансово-кредитного механізму на суб'єктів господарювання не існує.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми функціонування та розвитку фінансово-кредитного механізму підприємств, зокрема, акціонерних товариств, висвітлювали в своїх працях такі

вітчизняні та зарубіжні вчені-економісти, як Л.А. Дробозіна, Г.Г. Кірейцев, Т.В. Брайчева, В.К. Сенчагов, А.М. Ковалева, А.М. Поддєрьогін, Л.О. Лігоненко, В.М. Федосов, В.М. Опарін, В.В. Глущенко, Е. Нікбахт, А. Гроппеллі, З. Боді, Р. Мертон, С. Росс, Е. Брігхем, Дж. К. Ван Хорн, Ченг Ф. Ли, Джозеф И. Финнерти, Р. Брейли, С. Майерс та ін.

Серед розмаїття визначень і підходів вчених та практиків до понять «фінансовий механізм» та «фінансово-кредитний механізм» найбільшої уваги заслуговують два аспекти, два підходи до розуміння їх суті.

Перший підхід полягає в тому, що під фінансовим механізмом розуміють функціонування самих фінансів підприємств. Матеріальним відображенням фінансових відносин є грошові потоки. Такий підхід до визначення фінансового механізму відображає внутрішню організацію функціонування фінансів підприємств.

Другий підхід до розгляду поняття «фінансовий механізм» полягає в тому, що його розуміють як сукупність методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на стан та розвиток підприємства. Даний підхід відображає зовнішню дію функціонування фінансів підприємств, характеризує фінанси як вирішальний фактор впливу апарату управління на економічний стан підприємства.

Дослідження сутності та структури фінансового (фінансово-кредитного) механізму в роботах українських вчених залежить більшою мірою від економічного рівня розгляду сутності та функцій самих фінансів: державних фінансів (макрорівень) або фінансів підприємств (мікрорівень).

Внаслідок цього, економістами більша увага приділяється або вивченню зовнішнього, організованого державою, впливу фінансово-кредитного механізму на діяльність та розвиток суб'єктів господарювання, або акцент робиться переважно на внутрішньому механізмі функціонування фінансів підприємств.

Мета та завдання статті. Метою статті є дослідження економічної сутності, функцій, структури, основних елементів фінансово-кредитного механізму діяльності акціонерних товариств. Визначення особливостей його функціонування порівняно з іншими організаційно-правовими формами господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасній ринковій економіці основною організаційно-правовою формою господарювання є акціонерне товариство, внаслідок того, що акціонерна форма власності в усьому світі стала найбільш досконалою та популярною формою організації підприємства. Вона дозволяє через механізм випуску та продажу акцій акумулювати потужні фінансові ресурси, залучати до управління корпорацією та участі у розподілі прибутку через дивідендні виплати значну кількість власників-акціонерів.

Акціонерне товариство є найбільш демократичною формою ведення бізнесу, яка дозволяє об'єднати необмежену кількість заощаджень приватних осіб і за якої усі власники несуть обмежену відповідальність за зобов'язаннями корпорації, що само по собі є стимулом до інвестування коштів у ризиковану, але потенційно прибуткову та необхідну для суспільства справу. Випуск акцій – це потужна форма мобілізації капіталу. Вона дозволяє трансформувати грошові заощадження населення (а не тільки підприємців) у виробничі інвестиції.

Аналіз існуючих підходів до визначення сутності таких понять як «фінансовий механізм» та «фінансово-кредитний механізм», вивчення їх структурної побудови та основних складових елементів дозволили нам надати власне визначення економічної сутності фінансово-кредитного механізму акціонерного товариства та запропонувати його структуру.

Під фінансово-кредитним механізмом акціонерного товариства ми розуміємо сукупність методів, форм, способів формування, розподілу та використання фінансових та кредитних ресурсів, доходів і грошових фондів, контроль за їх кругообігом в процесі відтворення, систему фінансово-кредитних інструментів і важелів державного регулювання та впливу ринкового механізму на діяльність суб'єктів господарювання для досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства згідно із статутом та чинними законодавчими актами.

Переважає більшість авторів наукових досліджень схильні розглядати термін «фінансовий механізм», а не «фінансово-кредитний механізм», що, на нашу думку, є не зовсім вірним, тому що між такими економічними категоріями, як «фінанси» і «кредит» існують певні відмінності, які впливають із їх економічної природи, різних функцій, і тому поєднання даних категорій у єдиному механізмі доповнює і розкриває глибину їх взаємодії у спільному впливі на соціально-економічний розвиток суб'єктів економічних відносин.

Дослідження основних підходів до структуризації фінансово-кредитного механізму підприємств показало різноманітність поглядів науковців щодо складових елементів механізму та напрямків їх впливу на суб'єктів господарювання.

Основними підсистемами та структурними елементами фінансово-кредитного механізму підприємств більшість вчених-економістів вважає наступні: фінансово-кредитні методи, фінансово-кредитні важелі; фінансово-кредитні інструменти, нормативно-правове та інформаційне забезпечення, підсистеми фінансового забезпечення, фінансового регулювання, фінансові показники та індикатори тощо.

З огляду на вищевикладене, нами пропонується структура фінансово-кредитного механізму акціонерного товариства як сукупності взаємопов'язаних підсистем (рис. 1):

- внутрішньогосподарського фінансово-кредитного механізму, що формується і функціонує в межах самого підприємства, який в свою чергу, включає процеси формування фінансових ресурсів, зокрема, капіталу акціонерного товариства, його використання в процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, формування та використання фондів грошових коштів цільового призначення, контроль за їх використанням тощо;

- механізму державного регулювання, який поєднує нормативно-правовий механізм, систему органів державного управління та важелі економічного впливу держави на діяльність підприємств (акціонерних товариств);

- ринкового механізму, який безпосередньо пов'язаний з впливом зовнішнього середовища, зокрема, фінансового ринку, його суб'єктів, інструментів та складових (фондового, кредитного, валютного, страхового ринків та ін.) на діяльність підприємств (акціонерних товариств).

Рис. 1. Складові підсистеми фінансово-кредитного механізму підприємства (акціонерного товариства)

Успішна підприємницька діяльність будь-якого підприємства залежить від чіткої взаємодії усіх складових підсистем та елементів фінансово-кредитного механізму, їх впливу на функціонування фінансів підприємств, кінцеві результати їх фінансово-господарської діяльності, узгодження економічних інтересів держави, механізму фінансового ринку з суб'єктами господарювання, що в цілому забезпечує соціально-економічний розвиток суспільства.

Розглянемо економічну сутність, структуру та особливості функціонування підсистеми внутрішньогосподарського фінансово-кредитного механізму, який у взаємозв'язку з іншими складовими (державним регулюванням, фінансовим ринком) формує єдиний механізм діяльності акціонерного товариства.

В Законі України надається таке визначення акціонерного товариства: «Акціонерне товариство – господарське товариство, статутний капітал якого поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчуються акціями. Акціонерне товариство не відповідає за зобов'язаннями акціонерів. Акціонери не відповідають за зобов'язаннями товариства і несуть ризик збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, тільки в межах належних їм акцій» [1].

З наведеного визначення можна зробити висновок, що в характерними особливостями акціонерного товариства як організаційно-правової форми господарювання, є механізм формування та використання статутного капіталу підприємства, а також зобов'язання акціонерів і керівництва товариства.

Це, на нашу думку, дає підстави розглядати підсистему внутрішньогосподарського фінансово-кредитного механізму функціонування акціонерного товариства як діяльності, пов'язаної з мобілізацією акціонерного капіталу, його використанням в процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, примноженням (збільшенням ринкової вартості, тобто капіталізації) та поверненням.

Таким чином, організаційно-економічну структуру внутрішньогосподарського фінансово-кредитного механізму акціонерного товариства можна представити у вигляді наступної схеми (рис. 2).

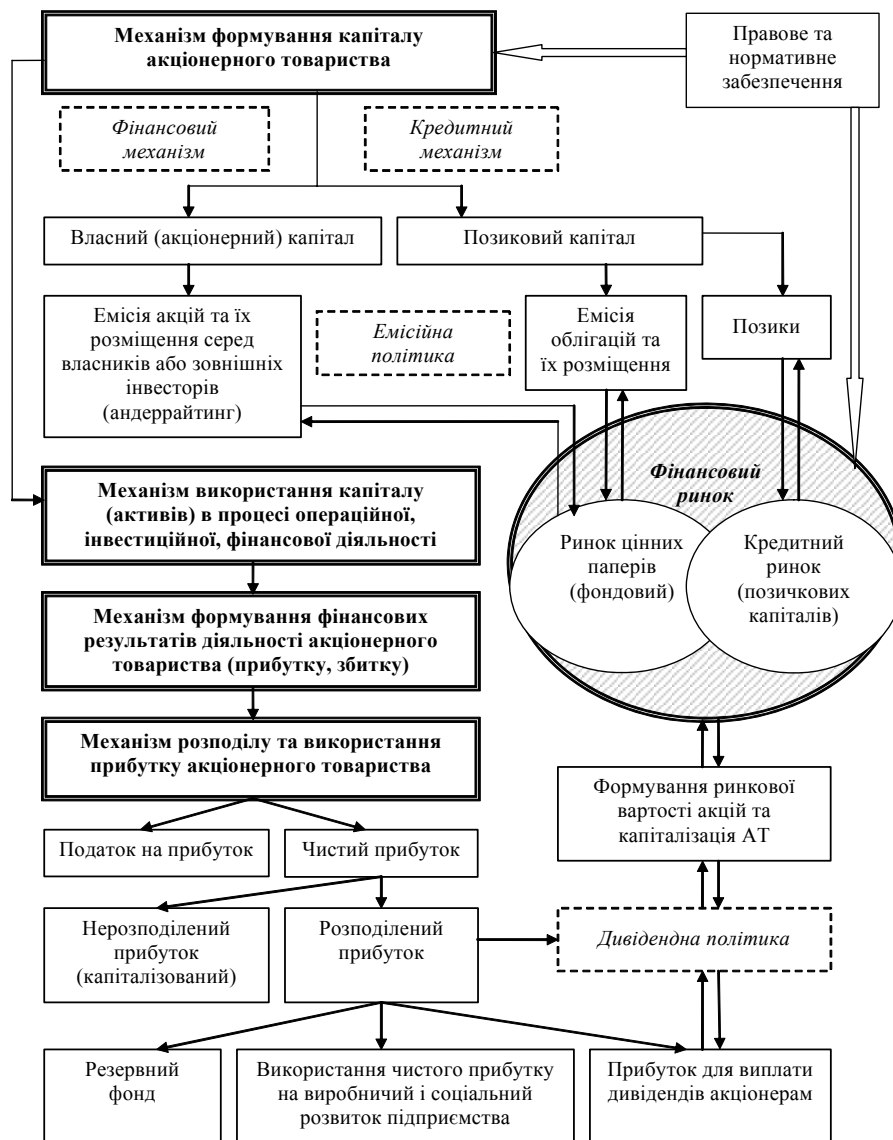

Рис. 2. Організаційно-економічна структура внутрішньогосподарського фінансово-кредитного механізму акціонерного товариства

Основними етапами формування внутрішньогосподарського фінансово-кредитного механізму акціонерного товариства, на наш погляд, є:

1) механізм формування капіталу акціонерного товариства: власного – за рахунок випуску і продажу акцій власникам та зовнішнім інвесторам на фінансовому (фондовому) ринку; позикового – шляхом випуску та продажу облігацій та отримання позик на фінансовому (кредитному) ринку;

2) механізм використання капіталу (необоротних та оборотних активів) в процесі операційної, інвестиційної, фінансової діяльності акціонерного товариства;

3) механізм формування фінансових результатів діяльності акціонерного товариства (прибутку, збитку) в процесі здійснення операційної, інвестиційної, фінансової діяльності підприємства;

4) механізм розподілу та використання прибутку акціонерного товариства, основним завданням якого є оптимізація пропорцій між частиною чистого прибутку, що капіталізується на підприємстві (нерозподілений прибуток) і частиною, що споживається (розподілений прибуток, частина якого спрямовується на дивідендні виплати власникам корпоративних прав) з урахуванням забезпечення реалізації стратегії розвитку і зростання ринкової вартості акціонерного товариства.

Основу власного капіталу акціонерного товариства формує статутний капітал, який складається із внесків акціонерів (учасників). Він відображає власні джерела формування активів і власність акціонерного товариства як юридичної особи. Водночас сума статутного капіталу відображає колективну власність акціонерів, де частка кожного визначається номінальною вартістю придбаних ним акцій.

Згідно із законодавством України, акція товариства посвідчує корпоративні права акціонера щодо акціонерного товариства, які випливають з права власності на акції, що включають права на: участь в управлінні акціонерним товариством; отримання дивідендів; отримання активів акціонерного товариства у

разі його ліквідації; отримання інформації про господарську діяльність акціонерного товариства. Одна проста акція товариства надає акціонеру один голос для вирішення кожного питання на загальних зборах [1].

Усі акції акціонерного товариства повинні бути іменними. Законом також передбачено, що акції товариств існують виключно в бездокументарній формі.

Головним завданням механізму формування капіталу акціонерного товариства є визначення оптимальної його структури, тобто співвідношення між основними джерелами формування капіталу – власними і позиковими ресурсами. Оптимальною структурою капіталу вважається така, що максимізує ринкову вартість компанії, сприяє підвищенню курсу її акцій і забезпечує високий рівень платоспроможності (фінансової стійкості).

Важливими етапами формування внутрішньогосподарського фінансово-кредитного механізму акціонерного товариства є механізм використання капіталу (необоротних та оборотних активів) підприємства в процесі операційної, інвестиційної, фінансової діяльності та механізм формування, розподілу та використання фінансових результатів акціонерного товариства, основним з яких є прибуток підприємства.

Прибуток акціонерного товариства відіграє провідну роль у системі функціонування його внутрішньогосподарського фінансово-кредитного механізму. Основною метою політики розподілу чистого прибутку акціонерного товариства, який залишається в розпорядженні підприємства, є оптимізація пропорцій між частиною, що не розподіляється (капіталізується) і частиною, що розподіляється, включаючи дивідендні виплати акціонерам.

Дивідендна політика – це найважливіша ознака, за якою акціонерні товариства відрізняються від підприємств інших організаційно-правових форм. Основною метою розробки дивідендної політики акціонерного товариства має бути встановлення необхідної пропорційності між поточним споживанням прибутку власниками акцій і майбутнім його зростанням, що максимізує ринкову вартість підприємства й забезпечує стратегічний його розвиток. Тому дивідендна політика є індикатором у вирішенні загальних питань регулювання корпоративних відносин.

Рівень дивідендних виплат акціонерам є одним із найважливіших курсоутворюючих чинників. Так, ринковий курс акцій на фондовому ринку залежить від річного дивіденду, який вона приносить, рівня позичкового або депозитного банківського відсотка та співвідношення між пропозицією акцій та попитом на них. Цей процес встановлення ринкової ціни акції залежно від реально принесеного нею прибутку (дивіденду) називається капіталізацією акцій і здійснюється через фондові біржі, через ринок цінних паперів. Капіталізована вартість акцій визначає ринкову вартість усіх емітованих акцій акціонерного товариства.

Висновки. Таким чином, проведені нами дослідження теоретичних основ формування та функціонування фінансово-кредитного механізму акціонерних товариств дозволило розглядати структуру фінансово-кредитного механізму акціонерного товариства, як сукупності взаємопов'язаних підсистем:

- внутрішньогосподарського фінансово-кредитного механізму, що формується і функціонує в межах самого підприємства;
- механізму державного регулювання, який поєднує нормативно-правовий механізм, систему органів державного управління та важелі економічного впливу держави на діяльність підприємств (акціонерних товариств);
- ринкового механізму, який безпосередньо пов'язаний з впливом зовнішнього середовища, зокрема, фінансового ринку, його окремих сегментів, суб'єктів, інструментів на діяльність підприємств (акціонерних товариств).

У свою чергу, внутрішньогосподарський фінансово-кредитний механізм акціонерного товариства, становить підсистему, яка включає:

- формування (мобілізацію) акціонерного капіталу (власного і позикового);
- використання капіталу (основного та оборотного) в процесі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;
- формування фінансових результатів, основним з яких є чистий прибуток акціонерного товариства;
- розподіл та використання чистого прибутку, визначення оптимальних пропорцій між нерозподіленою та розподіленою його частинами;
- формування політики дивідендних виплат власникам корпоративних прав;
- примноження акціонерного капіталу (капіталізацію) шляхом формування ринкового курсу акцій на фондовому ринку;
- забезпечення реалізації стратегії розвитку акціонерного товариства згідно із статутом та чинними законодавчими актами.

Література

1. Закон України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-VI // Урядовий кур'єр. – 29.10.2008. – № 202.

2. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про акціонерні товариства» щодо вдосконалення механізму діяльності акціонерних товариств від 03.02.2011 р. № 2994-VI // Голос України. – 02.03.2011. – № 39.

3. Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок» від 23.02.2006 р. № 3480-IV // Урядовий кур'єр. – 19.04.2006. – № 75.

Надійшла 10.04.2011

УДК 334.722

В. М. КУЗЬМИН

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ВПЛИВ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА НА СТРУКТУРНУ ТРАНСФОРМАЦІЮ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

В статті окреслено вплив підприємництва на структурну трансформацію економіки України. Розглянуто необхідність формування стратегії розвитку підприємництва та основні стратегічні завдання: електронний облік, удосконалення податкового регулювання, інноваційність. Ефективна реалізація визначених завдань забезпечить еволюційну структурну трансформацію економіки, підвищення ефективності використання людських та інших національних ресурсів.

In the article the enterprise influence on structural transformation of economy of Ukraine is outlined. The necessity of forming the strategy of enterprise development and basic strategic tasks is considered: electronic consideration, improvement of the tax adjusting, innovation. Effective realization of the set tasks will provide evolutionary structural transformation of economy, rise of efficiency of the use human and other national resources.

Ключові слова: підприємництво, розвиток, трансформація, економіка, облік, стратегія, завдання.

Вступ

Вищим керівництвом нашої країни визначено одне з найважливіших економічних завдань – до 2020 р. ввійти до двадцятки найбільш економічно розвинених країн [1]. Якщо взяти за основний критерій визначеного завдання – валовий внутрішній продукт (ВВП), то його необхідно то збільшити в 2,4 рази [2]. З позицій сьогоднішніх темпів росту ВВП це завдання є в значній мірі проблематичним, з іншого боку, на 21 місці за обсягами ВВП є сусідня країна – Польща, рівень ВВП якої може бути досяжним в недалекій перспективі. Одним з визначальних чинників необхідної трансформації ринкової економіки країни є розвиток підприємництва і його найбільш динамічного сектору – малого підприємництва. Тому розвиток підприємництва, зокрема малого, є однією з найбільш актуальних проблем національної економіки і суспільства загалом.

Серед досліджень західної економічної думки, направлених на визначення суті і змісту підприємництва, насамперед необхідно відзначити праці А. Сміта, К. Веспера, П. Друкера, Ф. Найта, Й. Тюнена, Ф. Хайска, Й. Шумпетера. Питання розвитку вітчизняного малого бізнесу знайшли відображення в дослідженнях З.С. Варналія, В.С. Вороніна, С.Г. Дриги, В.М. Геєця, Я.А. Жаліла, О.С. Кузьміна, О.В. Кужель, Е.М. Лібанової, Д.В. Ляпіна, В.П. Петренка, інших відомих вітчизняних науковців та економістів. Проте певні аспекти розвитку підприємництва (стратегічні, інноваційні тощо) не знайшли комплексного відображення в вітчизняних дослідженнях.

Мета статті полягає в окресленні аспектів, які мають важливе значення для розвитку малого і середнього підприємництва і його впливу на структурну трансформацію економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження

Трансформація адміністративно-командної системи у ринкову супроводжується масштабними змінами економічної, соціальної структури суспільства. Регулювання структурних зрушень у кожній державі здійснюється за допомогою так званої структурної політики. У широкому розумінні структурна політика держави — це обґрунтування цілей та характеру структурних перетворень, визначення комплексу заходів щодо підтримки розвитку тих елементів економічної системи, які забезпечують економічне зростання та вирішення актуальних проблем сьогодення. Поняття структурної трансформації економіки в ринкових умовах можна визначити як загальну стратегію максимізації економічного зростання, яка включає комплекс заходів, спрямованих на реалізацію пріоритетних програм і проектів.

Одним з основних елементів структурної трансформації економіки є мале і середнє підприємництво.

В національних доповідях “Про стан і перспективи розвитку підприємництва” [3, 4] досить детально викладено проблеми і тенденції розвитку підприємництва, сформовані стратегічні пріоритети у сфері розвитку підприємництва [3, с.165–169]. Тактичні пріоритети з дерегуляції й розвитку підприємництва визначені в Програмі економічних реформ України на 2010–2014 роки “Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава” [5]. Проте відсутність якагальної економічної стратегії держави, так і розвитку підприємництва зокрема, не дозволяє чітко окреслити структурну політику держави. Еволюційні моделі розвитку підприємництва розвинених країн в основі яких пасивна структурна